

Prof. Dr. İlhan Helvacı

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Borçlar Hukuku - Genel hükümler - 17. Hafta - 1. Ders - 28.03.2024

Yabancı Para Borçlarında Faiz Oranı

Faizle ilgili ek açıklamalar yapacağım. Geçen hafta eksik bıraktığım noktaya geleceğim. Yabancı para borçlarında da faiz söz konusu olabilir. Peki, yabancı para borçlarında da anapara faizi söz konusu olduğunda taraflar bunu saptayabilirler mi, sözleşmede bunun oranını belirleyebilirler mi? Evet belirleyebilirler ama taraflar bunu belirlemezlerse acaba ne yapacağız? Türk lirası para borçlarında taraflar bir anapara faizini kararlaştırmamışlarsa biz hangi kanundan yararlanıyorduk? Kanuni Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanun diye 3095 sayılı bir kanunumuz vardı. Ondan yararlanıyorduk. Gerçekten de baktığımız zaman “*Kanuni faiz*” kenar başlığını taşıyan 1. maddeyi ben size okumuştum ve adi işlerde faiz oranının yıllık %9 olduğunu söylemiştim. (Bu ders notlarının yayınlandığı sırada bu oran yıllık %24’e çıkmış bulunuyor.)

Şimdi yabancı para borçlarında acaba durum ne? Yabancı para borçları için bu 3095 sayılı Kanun’un 4/a maddesi var. Kenar başlığı “*Yabancı para borcunda faiz*”. Diyor ki:

“Sözleşmede daha yüksek akdi veya gecikme faizi kararlaştırılmadığı hallerde, yabancı para borcunun faizinde Devlet Bankalarının o yabancı para ile açılmış bir yıl vadeli mevduat hesabına ödediği en yüksek faiz oranı uygulanır.”

Aslında hükmü belki şöyle yorumlamak daha doğru olur. Taraflar ne yapabilirler? Sözleşmede, yasal faiz oranından daha düşük bir faiz oranı da kararlaştırabilirler. Buna bir engel yok. Ama taraflar sözleşmede hiçbir şekilde bir faiz oranı kararlaştırmamışlarsa o zaman biz ne yapacağız? Bu “*yabancı para borcunda faiz*” kenar başlığını taşıyan madde 4/a’dan yararlanacağız. Şöyle söylüyor kanun koyucu, ayıklayarak ve yorumlayarak okuyayım müsaade ederseniz?

“Sözleşmede ... akdi ... faiz ... kararlaştırılmadığı hallerde, yabancı para borcunun faizinde Devlet Bankalarının o yabancı para ile açılmış bir yıl vadeli mevduat hesabına ödediği en yüksek faiz oranı uygulanır.”

Dolayısıyla taraflar sözleşmede bir faiz oranı kararlaştırabilirler, durum böyleyse ona hürmet edeceğiz. Elbette yasada birtakım sınırlamalar varsa o sınırlamalara da hürmet edeceğiz (Örneğin TBK m. 88). Ticari işlerde ise faiz oranı serbestçe tayin edilir demiştik (TTK m. 8/f. 1). Ancak, tüketicinin korunmasına ilişkin hükümler de saklıdır demiştik (TTK m. 8/f. 3)

Ama taraflar bir faiz oranı kararlaştırmadıysa o zaman bahsettiğimiz bu 3095 sayılı kanunun 4/a maddesindeki düzenlemeden yararlanacağız ve Devlet bankalarının o yabancı parayla açılmış 1 yıl vadeli mevduat hesabına ödediği en yüksek faiz oranını uygulayacağız.

Mürekkep Faiz Yasağı ve İstisnası

Geçen hafta tam dersten çıkarken neden söz etmişim? Mürekkep faizden söz etmişim, yani bileşik faizden söz etmişim.

Mürekkep faiz veya bir diğer söyleyişle bileşik faiz ne demek? Örneğin B'nin 100 liralık bir anapara borcu var. B'nin bir de 50 liralık faiz borcu var. Şimdi kanun koyucu diyor ki, sen diyor bu 100 liraya bu 50 lirayı ekleyerek yani anaparaya faiz borcunu da ekleyerek bunu 150 lira üzerinden tekrardan örneğin %50 faiz kararlaştırmışlarsa %50 faize tabi tutamazsın diyor.

Mürekkep faizin anlamı şu: Anaparaya, anapara faizini ekleyerek onun toplamına tekrardan faiz işletmek. Normal şartlar altında biz ne yapıyoruz? Anaparaya bir faiz işletiyoruz. Örneğin %50 faiz işlettik. Örneğin bir yıl 50 lira ekledik. 100 lira anapara 50 lira faiz borcu. 150 lira. Kanun koyucu diyor ki tamam bu mümkün ama şunu yapman mümkün değil diyor. Anaparaya anapara faizini ekleyip o toplam rakama tekrardan bir anapara faizi işletemezsin diyor. Faize faiz yürütme yasağımız var.

Dolayısıyla bir kez daha söyleyecek olursak bileşik faiz nedir? Bileşik faiz anaparaya faizin eklenmesi ve böylelikle bulunan toplam rakama tekrardan bir anapara faizi işletilmesidir. Bunu kanun koyucu ne yapmıştır? Yasaklamıştır. Bizim 3095 sayılı Kanunumuzda da, Borçlar Kanunumuzda da bu yasağa ilişkin hüküm var.

3095 sayılı Kanun “Mürekkep faiz” kenar başlığını taşıyan 3. maddesinde bize şunu söylüyor. Diyor ki:

“Kanuni faiz ve temerrüt faizi hesaplanırken mürekkep faiz yürütülemez.

Bu konuya ilişkin Türk Ticaret Kanunu hükümleri saklıdır.”

Biz size temerrüt faizini daha sonra anlatacağız dolayısıyla 3. maddeyi şimdilik şöyle ayıklayarak okuyabilirim:

“Kanuni faiz ... hesaplanırken mürekkep faiz yürütülemez”.

Ama hüküm bu konuya ilişkin Türk Ticaret Kanunu hükümleri saklıdır diyor. Geçen buluşmamızda da söylemeye çalışmışım. Bir de Türk Ticaret Kanunu'nun nesi var? 8. maddesi var. TTK m. 8/f. 2, c. 1:

“Üç aydan aşağı olmamak üzere, faizin anaparaya eklenerek birlikte tekrar faiz yürütülmesi şartı, yalnız cari hesaplarla her iki taraf bakımından da ticari iş niteliğinde olan ödünç sözleşmelerinde geçerlidir. ...”

Bir defa bir dönem olacak. Bu dönem üç aydan aşağı olmayacak, değil mi? Evet. Faizi neye ekleyebileceksiniz? Anaparaya ekleyebileceksiniz. Bu toplam rakama tekrar faiz yürütebileceksiniz ama bu nerede mümkün? Yalnız cari hesap ilişkilerinde ve iki taraf bakımından da ticari iş niteliğinde olan ödünç sözleşmelerinde mümkün.

Devamında da yine bir cümle var, ikinci fıkranın son cümlesi:

“Şu şartla ki, bu fıkra, sözleşenleri tacir olmayanlara uygulanmaz.”

Ticaret Hukuku derslerinde zaten hocalarınız bu kavramı size ayrıca açıklayacaklar. Cari hesap ilişkisini açıklayacaklar ve iki taraf bakımından ticari iş niteliğini haiz olan işleri açıklayacaklar. Arkasından da bu konuda detaylı bilgileri verecekler.

Bizim şu an itibarıyla size sadece söylemek istediğimiz şey nedir? Bileşik faiz yasağımız vardır, mürekkep faiz yasağımız vardır. Faizin anaparaya eklenerek ona tekrar faiz yürütülmesi prensip itibarıyla yasaktır. Bunun istisnası Türk Ticaret Kanunu madde 8 fıkra 2’de mevcuttur.

Bu vesileyle bir hükmü daha okumam lazım. O da yine bizim Borçlar Kanunumuzda yer alıyor. TBK m. 388. Tüketim ödücüne ilişkin bir hüküm. Kenar başlığı *“2. Faize ilişkin özel kurallar”*. Üçüncü fıkrası:

“Faizin anaparaya eklenerek birlikte yeniden faiz yürütülmesi kararlaştırılmaz.”

Kısacası tüketim ödücü (karz) sözleşmelerinde de faizin anaparaya eklenerek birlikte yeniden faiz yürütülmesi kararlaştırılmaz.

Mahsup

Kısmi İfanın Anaparaya veya Faize Mahsubu

Kısmi ifayı daha önce anlattık. TBK m. 84’te düzenlenmiştir. Kenar başlık *“II. İfanın konusu, 1. Kısmen ifa”*. Fıkra 1:

“Borcun tamamı belli ve muaccel ise, alacaklı kısmen ifayı reddedebilir.”

Kişinin 1.000 lira anapara borcu var. 500 lira da nesi var? Faiz borcu var. Kişi bu borcun tamamını yani 1.500 lirayı ödemedi faiz borcunu ödemeye kalkışırsa alacaklı bu faiz borcunun ödenmesini kabule mecbur mu? Mecbur. Çünkü faiz ne değil? Anapara alacağının bir kısmı değil. Faiz alacağı anapara alacağından ayrı bir alacak diye defalarca vurgulamıştık.

Şimdi kanun koyucu şunu söylüyor. Diyor ki; Borçlu B 1.500 liranın tamamını ödedi. Sorun var mı? Herkes memnun, değil mi? 1.500 liranın tamamını ödedi. Anaparayı da ödedi, faizi de ödedi.

Ama acaba borçlu B *“Ben burada 1.500 lirayı ödeyemiyorum. Ama 500 lirayı ödeyeceğim.”* derse ne yapacağız? Şimdi bir mahsup işlemi yapacağız. Bu tutarı acaba hangi alacak kaleminden düşeceğiz, mahsup edeceğiz, indireceğiz?

Birinci ihtimal: 1.000 liradan mı yani anaparadan mı düşelim? Ki eğer 1.000 liradan düşersek burada anapara 500 liraya inecek.

İkinci ihtimal: Yoksa 1.000 liralık anapara borcundan düşmeyelim de şu 500 liralık faiz borcunun ödenmesine mi mahsup edelim?

Acaba alacaklının yararı hangi yönde, borçlunun yararı hangi yönde? Ne dersiniz? Anapara alacağı faiz üretiyor, değil mi, anapara alacağı faiz üretiyor, değil mi? Faiz üretmeye de devam edecek. Burada 1.000 liralık ana para borcu mevcut olmaya devam ederse bu tutarın tamamı tekrar faiz üretmeye devam ederse alacaklı cephesinden bakarsanız 1.000 liranın üreteceği faiz alacağı daha fazla olacağı için bu durum alacaklı lehine olacak.

Hâlbuki borçlu lehine olan durum ne? Bu borçtaki şu 500 liralık ödemenin neye mahsup edilmesi? Anaparaya mahsup edilmesi. Anaparaya mahsup edilirse artık alacak 500 liraya inecek. 500 liranın üreteceği anapara faiz alacağı elbette 1.000 liranın üreteceği anapara faiz alacağından daha düşük. Bu da borçlunun lehine olacak.

Şimdi kanun koyucu ne yapmaya çalışıyor? Prensip itibarıyla bir denge kurmaya çalışıyor. TBK m. 100'deyiz. Kenar başlık "II. Mahsup, 1. Kısmen ödemede" aynen şöyle söylüyor kanun koyucu. "Borçlu faiz veya giderleri ..." Bu giderlerden kastı daha çok ne? İcra giderleri, icra masrafları. Tekrar baştan okuyayım:

"Borçlu, faiz veya giderleri ödemede gecikmemiş ise, kısmen yaptığı ödemeyi ana borçtan düşme hakkına sahiptir. Aksine anlaşma yapılamaz. ..."

Gördüğünüz gibi eğer faizleri veya giderleri ödemede gecikmemiş ise kısmen yaptığı ödemeyi neye mahsup ettirebiliyor? Anaparaya mahsup ettirebiliyor.

Dikkat ederseniz hükmün 1. fıkrasının 2. cümlesi de şöyle:

"Aksine anlaşma yapılamaz."

Ne demek istiyor kanun koyucu aksine anlaşma yapılamaz derken? Bu hüküm kimi koruyan hüküm eğer şartlar gerçekleştiyse? Borçluyu koruyan bir hüküm, değil mi? Şimdi borçlunun aleyhine bir anlaşma yapılamaz demeye çalışıyor. O yüzden siz şöyle bir anlaşma yapabilir misiniz?

Önce tekrar hükmü okuyayım:

"Borçlu, faiz veya giderleri ödemede gecikmemiş ise, kısmen yaptığı ödemeyi ana borçtan düşme hakkına sahiptir."

Sizin yapacağınız anlaşma da şöyle:

"Borçlu faiz veya giderleri ödemede gecikmemiş olsa bile kısmen yaptığı ödemeyi ana borçtan düşme hakkına sahip değildir."

Böyle bir sözleşme yapabilir misiniz? Yapamazsınız, değil mi? Dolayısıyla gerçekten de baktığımızda burada borçlu aleyhine olacak düzenleme hangi düzenlemedir? "Borçlu gecikmemiş olsa bile yaptığı kısmi ödemeyi ana borçtan düşme hakkına sahip değildir." düzenlemesidir. "Borçlu gecikmemiş olsa bile yaptığı kısmi ödemeyi ana borçtan düşme hakkına sahip değildir." diyemezsiniz. Böylesi bir anlaşma ne olacaktır? Borçlunun aleyhine olacaktır. Peki. Demek ki bu çerçevede aksine anlaşma yapılamaz ifadesinden anlaşılması

gerekenin ne olduğunu söyledik. Borçlu gecikmemiş olsa bile yaptığı kısmi ödemeyi ana borçtan düşme hakkına sahip değildir cümlesi kurulamaz.

Peki, şöyle bir anlaşma yapabilir misiniz? Önce tekrar maddeyi zikredeyim, bilmece haline gelmesin?

“Borçlu, faiz veya giderleri ödemede gecikmemiş ise, kısmen yaptığı ödemeyi ana borçtan düşme hakkına sahiptir.”

Anlaşmanız şöyle olabilir mi?

“Borçlu faiz veya giderleri ödemede gecikmiş olsa bile kısmen yaptığı ödemeyi ana borçtan düşme hakkına sahiptir.”

Böyle bir anlaşma borçlu lehine, değil mi? Böyle bir sözleşme yapabilir misiniz? Elbette!

Kısmi İfanın Teminatlı Kısmı Mahsup Edilememesi

Şimdi yavaş yavaş bir başka alana bakalım. O alanda da neyi konuşacağız? TBK m. 100/f 2’yi konuşacağız. Bir borçlu var, bir alacaklı var. Örneğin 100.000 liralık bir borç var. Bu borç için K kefil olmuş ama ne kadarlık bir kefalet imzası atmış? “Benim sorumluluğum 20.000 liradır, daha fazla sorumluluk altına giremiyorum.” demiş. Örneğin R bir rehin vermiş. Demiş ki “Benim de bu rehin verdiğim mal varlığının piyasa değeri kabaca 30.000 liradır. Ben de en fazla 30.000 liralık bir yükü altına giriyorum.” Arkasından borçlu B gelmiş ne yapıyor? Bir ödeme yapıyor. Ne kadarlık ödeme yapıyor? 40.000 liralık bir ödeme yapıyor. Acaba şu cümleleri kurabiliyor mu?

- “Borcun kefaletle teminat altına alınan kısmına mahsup edilsin!”

- “Borcun rehinle teminat altına alınan kısmına mahsup edilsin!” diyebiliyor mu?

Ne dersiniz? Bakalım mı 100. maddenin 2. fıkrasına. Ne diyor 100. maddenin 2. fıkrası? Diyor ki:

“Alacaklı, alacağın bir kısmı için kefalet, rehin veya başka bir güvence almış ise, borçlu kısmen yaptığı ödemeyi, güvence altına alınan veya güvencesi daha iyi olan kısma mahsup etme hakkına sahip değildir.”

Tekrar mealen söyleyecek olursam:

“Alacaklı, alacağın bir kısmı için ...” (dikkat bir kısmı için bakın tamamı için değil bir kısmı için) “... kefalet, rehin veya başka bir güvence almış ise, borçlu kısmen yaptığı ödemeyi, ...” (dikkat kısmen yaptığı ödemeyi) “... güvence altına alınan veya güvencesi daha iyi olan kısma mahsup etme hakkına sahip değildir.”

Bu hüküm de kimi koruyan bir hüküm? Bu da alacaklıyı koruyan bir hüküm, değil mi? Onun hâlâ teminatlarının baki kalmasını sağlayan bir hüküm. Borçlu 40.000 lira ödeme yaptıysa. Evet 40.000 liralık ödeme çerçevesinde bu kefaletin sona erdiği iddiasında

bulunamaz. Ya da 40.000 liralık ödeme çerçevesinde bu rehlin sona erdiği iddiasında da bulunamaz, değil mi?

Gerçekten de 100. maddenin 2. fıkrası bize bunu söylüyor. Peki bu hüküm zaten neye ilişkin bir düzenleme? Kısmen ödemeye ilişkin bir düzenleme. Yani bir kısmi ifa sorununa ne yapıyor? Yanıt arıyor. Zaten gördüğümüz gibi biz de ne yaptık? 1.500 liralık borçta 500 lira ödedik. 100.000 liralık borçta da 40.000 bin lira ödeme yaptık.

Şimdi geliyoruz devamındaki hükümlere.

Birden Çok Borçta Mahsup

Birden çok borç varsa acaba mahsup nasıl yapılacak? Prensip itibarıyla kanun mümkün mertebe borçlunun irade açıklamalarına itibar etmeye çalışıyor ama arkasından da bazı şartlar altında ne yapıyor? Alacaklı lehine de birtakım düzenlemeler yapıyor. TBK m. 101.

Biz şöyle yapalım. B'nin A'ya borçları şöyle olsun:

B--A'ya 1.000 lira kira bedeli ödeme borcu altında - K kefil olmuş.

B--A'ya evvelce ödünç aldığı 1.000 lirayı ödeme borcu altında - R rehin vermiş.

B--A'ya 1.000 lira satış bedeli ödeme borcu altında - Teminatsız borç.

Şimdi borçlu B geldi. 3.000 lira ödedi. Bir sorun var mı? Bütün borçlarını kapattı herkes mutlu. Borçlu B geldi. 1.000 lira ödeme yaptı. Biz acaba bu ödemeyi hangi borca mahsup edeceğiz?

Mahsubun Borçlunun Beyanına Göre Yapılması

TBK m. 101/ f. 1 diyor ki:

“Birden çok borcu bulunan borçlu, ödeme gününde bu borçlardan hangisini ödemek istediğini alacaklıya bildirebilir.”

Kanun koyucu diyor ki, bir defa birden çok borcu bulunan borçlu ödeme gününde bu borçlardan hangisini ödemek istediğini alacaklıya bildirebilir. Önce sözü kime bıraktı? Borçluya bıraktı. Ey borçlu, senin birden fazla borcun varsa sen bu borçlardan hangisini ödemek istediğini ödemeyi yaparken söyleyebilirsin. Borçlu da düşünür ardından da bir karar verir.

Örneğin *“Ben bunlardan neyi ödemek istiyorum? 1.000 liralık kira borcumu ödemek istiyorum, böylece kefalet de sona erer. Çünkü kefil birçok kez bu kefalet borcunun kendisini tedirgin ettiğini bu kefalet ilişkisinin sona erdirilmesini istediğini belirtti.”* diyebilirsiniz. Ya da *“Ben bu borçlardan 1.000 liralık ödünç sözleşmesinden kaynaklanan borcumu ödemek istiyorum. Şuradaki rehin ilişkisinin sona ermesini istiyorum.”* diyebilirsiniz. Bunlar mümkün veya borçlu olarak diyebilirsiniz ki *“Ben satım sözleşmesi çerçevesinde 1.000 liralık borcumu ödemek istiyorum.”* diyebilirsiniz.

Bir kez daha söyleyecek olursak, TBK m. 101/ f. 1:

“Birden çok borcu bulunan borçlu, ödeme gününde bu borçlardan hangisini ödemek istediğini alacaklıya bildirebilir.”

Bildirirse sorun yok.

Mahsubun Alacaklının Beyanına Göre Yapılması

Peki ikinci fıkra neyi söylüyor. Diyor ki; borçlu bildirimde bulunmazsa acaba ne yapacağız? Borçlu bildirimde bulunmazsa durum ne? Bu sefer alacaklıya bir beyanda bulunma imkânı sağlıyor. Bu kez sıra alacaklıya geçiyor. Önce borçlunun beyanına itibar edeceğiz, mahsup beyanına, mahsuba ilişkin irade açıklamasına itibar edeceğiz. Eğer o mahsupla ilgili olarak bir irade açıklamasında bulunmadıysa bu kez söz sırası kimde? Alacaklıda.

TBK m. 101/f. 2:

“Borçlu bildirimde bulunmazsa, yapılan ödeme, kendisi tarafından derhâl itiraz edilmiş olmadıkça, alacaklının makbuzda gösterdiği borç için yapılmış sayılır.”

Önce borçlunun beyanına itibar ettik. Fakat borçlu herhangi bir beyanda bulunmadı. Şimdi alacaklı bir beyanda bulunuyor. Alacaklı beyanda bulunduğu da onun bu beyanına kural olarak itibar edeceğiz. O dedi ki *“Satım sözleşmesinden doğan alacağıma mahsup ettim. Diğerleri teminatlı. O teminatsız, bir an önce ödenmiş olsun. Ne olur ne olmaz. Ben teminatlı borçlarıma mahsup etmek istemiyorum. Satım sözleşmesinden doğan teminatsız borca mahsup ettim.”* dedi.

Ancak, dikkat. Kanun koyucu borçluya hangi imkânı sağlıyor? Derhal itiraz etmek imkânını sağlıyor.

“Borçlu bildirimde bulunmazsa, yapılan ödeme, kendisi tarafından derhâl itiraz edilmiş olmadıkça, alacaklının makbuzda gösterdiği borç için yapılmış sayılır.”

Bu örnekte alacaklı (satıcı) çok rahatlıkla diyebilir ki *“Satım sözleşmesinden doğan alacağım teminatlı değil. Ben satım sözleşmesinden doğan alacağımın ödenmesi konusunda bir risk görüyorum. Ona mahsup ediyorum.”* derse evet bu borcu biz neye mahsup edeceğiz? Bu ödemeyi biz satım sözleşmesinden doğan bu 1.000 liralık borca mahsup edeceğiz. Peki ama görüyorsunuz borçlu derhal itiraz ederse ne yapacağız? Bu kez imdadımıza hangi hüküm yetişiyor deyim yerindeyse? TBK m. 102 yetişiyor.

Bakınız sistematik de ders kitabı gibi:

II. Mahsup

1. Kısmen ödemede

Madde 100 ...

2. Birden çok borçta

a. Borçlu ve alacaklının bildirimine göre,

Madde 101...

b. Kanuna göre

Madde 102 ...

Birden çok borç var. Biz borçlunun beyanına itibar edeceğiz mahsupta. Borçlunun beyanı yoksa alacaklının beyanına itibar edeceğiz ama alacaklının beyanına borçlu derhal karşı çıkabilir. O zaman çaresiz neye itibar edeceğiz? Kanundaki düzenlemeye, kanundaki sıralamaya itibar edeceğiz.

Borçlar Kanunu m. 102 birazcık uzun olmakla birlikte böyle bir durumda bize tane tane ne yapılması gerektiğini söylüyor. Şöyle ki:

“Kanunen geçerli bir açıklama yapılmadığı veya makbuzda bir açıklık bulunmadığı durumda ödeme, muaccel borç için yapılmış sayılır. Birden çok borç muaccel ise ödemenin, borçluya karşı ilk olarak takip edilen borç için yapılmış olduğu kabul edilir. Takip yapılmamış ise ödeme, vadesi ilk önce gelmiş olan borç için yapılmış olur.

Birden çok borcun vadesi aynı zamanda gelmişse, mahsup orantılı olarak; borçlardan hiçbirinin vadesi gelmemişse ödeme, güvencesi en az olan borç için yapılmış sayılır.”

Biz şimdi adım adım ilerleyelim.

Mahsubun Kanuna Göre Yapılması

TBK m. 102/f. 1, cümle 1:

“Kanunen geçerli bir açıklama yapılmadığı veya makbuzda bir açıklık bulunmadığı durumda ödeme, muaccel borç için yapılmış sayılır.”

1-) Borçlardan Birisi Muaccelse

Hatırlayın, vadeden önce ifa da mümkündü, değil mi? Bu üç borçtan bazılarının henüz vadelerinin gelmediğini varsayacak olursanız o zaman kanun koyucu diyor ki; ödeme hangi

borç için yapılmış sayılır? Muaccel olan borç için yapılmış sayılır. Kimi koruyor? Borçluyu koruyor. Çünkü muaccel borç ödenmedi, arkasından örneğin temerrüt ihtarı, arkasından temerrüde düşme, arkasından temerrüt faizi ödeme yükümlülüğü, arkasından dava, arkasından cebri icra bir sürü uyuşmazlık yaratmaya elverişli bir zemindeyiz, değil mi? Dolayısıyla kanun koyucu da önce muaccel olan borca mahsup edilir diyor.

2-) Birden Çok Borç Muaccelse

Fakat tabii insanın aklına bir sürü soru geliyor. Diyorsunuz ki “*Hocam hepsi beraber muaccel olduysa ne yapacağız?*” Merak etmeyin onu da düşünüyor. Fıkra 1, cümle 2 diyor ki:

“Birden çok borç muaccel ise ödemenin, borçluya karşı ilk olarak takip edilen borç için yapılmış olduğu kabul edilir.”

Birden çok borç da muaccel olabilir. Eğer durum böyle ise ne diyor? Borçluya karşı ilk olarak takip edilen borç için bu ödemenin yapılmış olduğu kabul edilir diyor. Dolayısıyla baktığımız zaman örneğin 3 tane borç var. Alacaklı ne yapmış? Yukarıdaki örnekleri hatırlayın. Alacaklı, teminatsız olan satış sözleşmesindeki riskten endişe ettiği için ne olur ne olmaz borç ödenmeyebilir diye düşünmüş. Önce bu borç için icra takibine geçmiş. Önce bu borç için icra takibi başlattı ise o zaman biz ne yapacağız? Yapılan 1.000 liralık ödemeyi bu satım sözleşmesinden doğan borca mahsup edeceğiz diyoruz.

Peki devam ediyor kanun koyucu. Takip yapılmamış ise ne olacak? O da ihtimal dahilinde değil mi? Birden çok borç olabilir. Bunların hepsi muaccel olmuş olabilir. Kanun koyucu diyor ki alacaklı hiçbirini için takibe girişmemiş olabilir, hiçbirini için takibine kalkışmamış olabilir. O zaman da kanun koyucu diyor ki mahsup, vadesi ilk önce gelmiş olan borç için yapılır. TBK m. 101 / f. 1, c. 3

“Takip yapılmamış ise ödeme, vadesi ilk önce gelmiş olan borç için yapılmış olur.”

Peki son fıkra acaba ne demek istiyor. TBK m. 102/ f. son şöyle devam ediyor:

“Birden çok borcun vadesi aynı zamanda gelmişse, mahsup orantılı olarak; borçlardan hiçbirinin vadesi gelmemişse ödeme, güvencesi en az olan borç için yapılmış sayılır.”

Bu fıkrayı da bölelim. Önce noktalı virgüle kadar olan kısmı ele alalım.

Bakınız kanun koyucu dedi ki,

“Birden çok borcun vadesi aynı zamanda gelmişse, mahsup orantılı olarak; ... yapılmış sayılır.”

Birden çok borcun vadesi aynı zamanda gelmişse ihtimali için bir örnek verelim:

B--A'ya 1.200 lira kira bedeli ödemekle yükümlü olsun

B--A'ya 2.400 lira da satış bedeli ödemekle yükümlü olsun.

Toplam borç 3.600 lira ediyor.

B, A'ya 1.800 lira ödesin. Ödemenin toplam borca oranı $1800 / 3600 = 1/2$ eder, değil mi?

O zaman ne yapacaksınız? B'nin, A'ya 1.200 liralık kira bedeli borcundan 600 lira mahsup edeceksiniz. B'nin, A'ya 2.400 liralık satış bedeli borcundan da 1.200 lira mahsup edeceksiniz, değil mi? Uyduk mu kanunun lafzına. Sözüne itibar ettik mi? Ettik.

Şimdi noktalı virgülden sonraki kısmı ele alalım. TBK m. 102 fıkra son şöyle devam ediyor:

“... borçlardan hiçbirinin vadesi gelmemişse ödeme, güvencesi en az olan borç için yapılmış sayılır.”

Tahtadaki şu ilk örneğe tekrar geri dönün lütfen.

B--A'ya 1.000 lira kira bedeli ödeme borcu altında - K kefil olmuş.

B--A'ya evvelce ödünç aldığı 1.000 lirayı ödeme borcu altında - R rehin vermiş.

B--A'ya 1.000 lira satış bedeli ödeme borcu altında - Teminatsız borç.

B'nin A'ya kira bedeli ödeme borcu var, aldığı ödünçü iade etme borcu var, satış bedelini ödeme borcu var. Kira sözleşmesi için bir kefalet var, ödünç sözleşmesi için de bir rehin var. Fakat satım sözleşmesinde ne yok? Satım sözleşmesinde bir teminat yok. Diyor ki kanun koyucu, borçlardan hiçbirinin vadesi gelmemişse ödeme, güvencesi en az olan borç için yapılmış sayılır. Yani güvencesi en az olan borç hangisi? Güvencesi en az olan borç tahtadaki satım sözleşmesinden doğan satış bedeli ödeme borcudur diyebiliriz. Çünkü onun hiçbir güvencesi yok.

Demek ki 101. maddeyi de 100. maddeyi de 102. maddeyi de bu şekilde geride bıraktık.

İfanın İspatı

1-) Genel Olarak

Geliyoruz ifanın ispatına. Şimdi ifanın ispatı bizim Borçlar Kanunumuzun düzenlediği bir müessese. Özellikle para borçlarının ifasının ispatına ilişkin birtakım düzenlemeler sevk etmiş ama biz bu para borçlarının ifasının ispatına ilişkin düzenlemeleri ne yapabiliyoruz? Başka borçlar bakımından da uygulayabiliyoruz.

Bir meseleye değinerek ilerlemeniz gerekiyor o da şu. Şimdi bizim Medeni Usul Hukukumuzda, gelecek sene göreceksiniz, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda birtakım düzenlemeler var. Bu düzenlemeler bize şunu söylüyor. Tanıkla ispat yasağımız var. Diyor ki kanun koyucu, belirli bir değeri aşan hukuki işlemler, istisnaları saklı kalmak kaydıyla, mutlaka nasıl ispat edilmelidirler? Yazılı delille ispat edilmelidirler diyor. Kesin delillerle ispat

edilmelidirler diyor. Bu değer geçen dönem acaba hatırlar mısınız kaç liraydı? 14.800 liraydı. 14.800 lirayı geçen hukuki işlemler kesin delillerle ispat edilmelidirler, yazılı delillerle ispat edilmelidirler demiştim.

şimdi yeni senede 2024 yılı itibarıyla bu rakam 23.450 liraya ıktı. Yani eğer bir hukuki işlemin değeri 23.450 liranın stndeyseniz siz bu hukuki işlemi neyle ispat edemezsiniz? Tanıkla ispat edemezsiniz. İstisnaları var ama kural olarak mutlaka bir yazılı (kesin) delille ispatlamanız gerekiyor.

Örneğin senetle ispatlamanız gerekiyor veya Hukuk Muhakemeleri Kanununda başka bazı düzenlemeler var. Gelecek sene göreceksiniz. Neler kesin delildir? Bunlardan bir tanesi kesin hkmdr. Taraflar arasında o konuda verilmiş bir mahkeme kararı vardır ve bu mahkeme kararının kesinleşmiş olmasıdır diyebiliriz ana hatlarıyla. Bir de ne yapacağız yeminden kaçınma diye bir kavramımız var. Ana hatlarıyla yemine davet etme ve davet edilen kişinin yeminden kaçınması. Yemine davet edilen kişinin yeminden kaçınması üzerine de alacaklının var olduğunu iddia ettiği alacağın ispatlandığı sonucuna varılması ihtimalleri var.

şimdi ben bu konulara girmek istemiyorum. Benim girmek istediğim konu şu. Biraz önce söyledim. 23.450 lirayı geçen hukuki işlemler nasıl ispat edilecekler? Yazılı delille ispat edilecekler, bir diğer söyleyişle kesin delille ispat edilecekler. Hkimin takdir yetkisinin olmadığı bir alanı konuşuyoruz. Kesin delille ispat edilecekler.

şimdi örneğin yazılı bir sözleşme yapmıştınız ve mal teslim etme borcu altında idiniz ve onu teslim ettiniz. Bu bir makine olsun örneğin 50.000 lira değerinde, 100.000 lira değerinde, 3 milyon lira değerinde olsun. Örneğin bir başka sözleşme yapmıştınız. O sözleşme ile de bir miktar para ödeme borcu altına girmiştiniz ve borcunuzu ödediniz. 3 milyon lira, 2 milyon lira, 500.000 lira veya 23.450 liranın üzerinde herhangi bir tutarı dediniz.

Acaba ne yapacağız, nasıl ispat edeceğiz? Yazılı delille ispat edeceğiz. Aksi takdirde yarın öbür gün alacaklı elindeki yazılı sözleşme ile ne yapabilir? Diyebilir ki *“Borç denmedi.”* Siz, *“Borcu demiştim.”* dediğinizde, ne diyebilir? *“Nasıl dedin, ne zaman dedin, kime dedin, nerede dedin? İspatla.”*

Ne lazım gerçekten de? Eğer 23.450 lirayı aşan bir rakamı konuşuyorsak tanıkla ispat mümkün olur mu? Olmaz. İstisnaları saklı olmak kaydıyla bize bazı yazılı belgeler bir diğer söyleyişle kesin deliller lazım. İşte bu çerçevede Borçlar Kanunumuzun hükümlerine bakmak lazım.

2-) Borçlu Makbuz Verilmesini Talep Edebilir

Borçlar Kanunu hükümlerine baktığımızda şunu görüyoruz. Borçlu deme yaparken ödeme öncesinde ne talep edebilir? Bir makbuz verilmesini talep edebilir. Borcun tümüyle ya da kısmen ödenecek olması önemli değil. Kısmi deme yapıyorsa ve alacaklı tarafından da bu kısmi ödeme kabul ediliyorsa söz konusu kısmi ödeme için de makbuz talep edebilir.

Okuyalım 103. maddeyi. Kenar başlık “III. Makbuz ve senetlerin geri verilmesi. 1. Borçlunun hakkı.” Hüküm şöyle:

“Borcu ödeyen borçlu, bir makbuz ve borcun tamamı ödenmişse, buna ilişkin borç senedinin geri verilmesini veya iptalini isteyebilir.”

Ayıklayarak okuyalım yavaş yavaş.

“Borcu ödeyen borçlu, bir makbuz ... verilmesini ... isteyebilir.”

Borcu ödeyen borçlu bir makbuz verilmesini isteyebilir. Diyebilir ki “Makbuzu düzenler misin lütfen. Bin liralık ödeme yapacağım!” Örneğin ne için yapacağım? “Kira bedeli borcum için ödeme yapacağım, makbuzu onun için düzenle. Ben de sana 1.000 liralık kira bedeli borcumu ödeyeyim.” diyecek.

Peki alacaklı makbuzu düzenlemeye yanaşmazsa acaba hangi duruma düşer? Alacaklı temerrüdüne düşer. Borçlu da o zaman ne yapmak durumunda olabilir? Alacaklı temerrüdü hükümlerinden yararlanmak suretiyle borcundan kurtulmak için gereğini yapabilir. İlerleyen dakikalarda konuşacağız.

Demek ki örneğin 1.000 liralık bir borç için 1.000 lira ödeniyorsa, o 1.000 lira için bir makbuz isteyebilir. Bu ödeme nasıl bir ödeme de olabilir? Kısmi bir ödeme olabilir. 1.000 liralık borcu vardır. Evet alacaklı tamamı belli ve tamamı muaccel hale gelmiş bir borçta kısmi ifayı kabul etmek zorunda değildir (TBK m. 84/f. 1); ama alacaklı kısmi ifayı kabul edebilir mi bu imkânı var mı? Borçlu 1.000 liralık kira borcunun şimdilik 600 lirasını ödüyorum diyebilir mi? Diyebilir. Alacaklı kabul edebilir mi? Kabul edebilir. O zaman bu makbuz nasıl olacak? Bu kısmi ifa için söz konusu olacak.

Demek ki birinci ispat aracımız, makbuz düzenlenmesi. Makbuzu düzenlerken bunu kim imzalayacak? Elbette alacaklı imzalayacak veya yetkili temsilcisi imzalayacak ve borcun ödendiğini ifade eden bir belge olacak. Tümüyle veya kısmen ödendiğini ifade eden bir belge olacaktır diyoruz. Peki. Dediğimiz gibi alacaklı böyle bir makbuz vermeye yanaşmazsa alacaklı temerrüdüne düşer.

Fakat borçlu makbuz verileceği inancıyla gayet böyle iyi niyetle borcunu ödemiş olabilir mi? Ödemiş olabilir. Alacaklı ona bir makbuz vermemiş ise borçlu ne yapacak? Dava açmaktan başka çaresi kalmayacak. Diyecek ki ben aslında borcumu ödemiştım. Bu borcun ödendiğine dair olguları ispat edeceğim diyecek. Demek ki makbuzu almadan ödeme yapmak oldukça tehlikeli bir durumdur diyebiliriz.

Kanun “Borcu ödeyen borçlu, bir makbuz ... verilmesini ... isteyebilir.” demiş ama borcu üçüncü kişi ifa ettiyse o zaman üçüncü kişiye onun borçlu olmadığından bahisle makbuz verilmemesi mümkün değildir. Borcu üçüncü bir kişi de ödese fark etmez o da makbuz verilmesini isteyebilir.

3-) Borçlu Senedin İadesini Talep Edebilir

Gelelim senedin iadesine. Senedin iadesi ne zaman söz konusu olacak? Ancak ve ancak senetteki borcun tamamı ödendiye söz konusu olacak. Bakınız hüküm şöyle:

“Borcu ödeyen borçlu, bir makbuz ve borcun tamamı ödenmişse, buna ilişkin borç senedinin geri verilmesini veya iptalini isteyebilir.”

Kanun koyucu diyor ki borçlu borcunu ödedyse “Bana bir makbuz verin.” diyebilir. Peki makbuzun yanı sıra borcun tamamını ödedyse ne isteyebilir? Senedin iadesini isteyebilir.

İkisini de talep edebiliyor değil mi? Çünkü şu endişeyle bakıyor kanun koyucu. Diyor ki borçlu makbuz almamış olabilir. Hiç değilse senedi geri alsın. Makbuz almış olabilir ama makbuzu yarın öbür gün ne yapmış olabilir? Yitirmiş olabilir, kaybetmiş olabilir. Kişiler kendilerine iade edilen senetleri daha özenle muhafaza ederler. Dolayısıyla diyor ki, makbuz da isteyebilir senedin iadesini de isteyebilir. Ama hangi şartla senedin iadesini isteyebilir? Borcun tamamı ödendiye isteyebilir.

Demek ki makbuz verilmesini isteyebilir veya senedin iadesini talep edebilir ya da hem makbuz verilmesini hem de senedin iadesini isteyebilir. Çünkü yarın öbür gün makbuzun yitirilmesine rağmen alacaklının elindeki senetle (örneğin elindeki adi borç senedi veya yazılı kira sözleşmesi ya da yazılı satım sözleşmesi ile) deyim yerindeyse tekrar sahneye çıkması ve arkasından da borcun ifa edilmediğini iddia etmesi karşısında borçlu ne yapacaktır? Çaresiz kalabilecektir diyoruz.

4-) Borçlu Senedin İptalini Talep Edebilir

Senedin iptali ne zaman mümkün? Gerçekten de senedin kaybolması, senedin yitirilmesi, senedin bulunmaması olasılıklarında mümkün. 105. madde var. Kenar başlığı “3. Senedin geri verilememesi.” Hüküm şöyle:

“Alacaklı, borç senedini kaybettiğini iddia ederse, borçlunun istemi üzerine, borcu ödeme sırasında, kendisine borç senedinin iptalini ve borcun sona ermiş olduğunu gösteren resmen düzenlenmiş veya usulüne göre onaylanmış bir belge vermek zorundadır.”

Kıymetli evrakin iptaline ilişkin hükümler saklıdır.”

Şimdi borçlu borcunu ödemek arzusunda fakat senedinin kendisine iade edilmesini istiyor. Alacaklı da diyor ki, “Üzgünüm senedi kaybettim, senedi yitirdim, senedi nereye koyduğumu bulamıyorum, nereye koyduğumu unuttum.” Peki. Ödeme yapacağız. Nasıl yapacağız? “Ey alacaklı sen senedi iade edemediğini, yitirdiğini buna rağmen borcun sana ödendiğini beyan edeceksin. Bu beyanı nerede yapacağız? Prensip itibarıyla iki olasılık var. Ya noterde re’sen düzenleme şeklinde bir işlem yapacağız. Ya da ey alacaklı bu içeriğe sahip bir metni imzalayacaksın. Söz konusu imza noter tarafından tasdik edilecek.”

Şuraya odaklanın, “*borç senedinin iptalini ve borcun sona ermiş olduğunu gösteren resmen düzenlenmiş veya usulüne göre onaylanmış bir belge vermek zorundadır.*”

Resmen düzenlenmiş, noterde re’sen düzenlenmiş bir belgeden söz ediyoruz. Öbürü yani usulüne göre onaylanmış belgeden ne anlayacağız? O da noterde imzası tasdik edilmiş bir belgedir diyoruz.

Makbuz nasıl bir içerikte olacaktır? Borçlunun kimliği açıklanmalı, alacaklının hangi miktarda borcun ödendiğine dair irade açıklaması ve alacaklının imzası gerekecek, değil mi? Ödemenin miktarının yanı sıra varsa belki başka detaylar; borcun nerede ifa edildiği, ödemenin hangi borç için yapıldığı, ödemenin hangi tarihte yapıldığı gibi birtakım açıklamalar da makbuzda yer alabilir.

Bahsettiğimiz bu noter senedinde de yer alabilir diyoruz.

Peki 105. maddenin 2. fıkrası ne diyor? Kıymetli evrakın iptaline ilişkin hükümler saklıdır diyor. Gelecek sene ticaret hukuku derslerinde okuyacaksınız. Kambiyo senetlerini anlatacak hocalarınız. Çek, bono, poliçeden bahsedecek. Çek, bono, poliçe birer kambiyo senedi. Bunlar birer kıymetli evrak. Bu kıymetli evrakta alacakla senet iç içe geçmiştir diyecekler. Yani örneğin 3.000 liralık bir bono tanzim ettiniz. Evet 3.000 lira borçlusunuz. Bu bonoyu tanzim ettiniz, alacaklıya verdiniz. Alacaklı bu senedi ibraz etmedikçe sizden 3.000 lira isteyemeyecek. Siz de bu senet size ibraz edilmediği müddetçe bu 3.000 lirayı ödeyemeyeceksiniz.

Kıymetli evrakta alacakla (hakla) kıymetli evrak iç içe geçmiştir. Bunlar birbirinden ayrılamaz diyecekler. Bono ibraz edilmedikçe alacaklı alacağını ne yapamayacak? Talep ve tahsil edemeyecek. Borçlu da bono kendine ibraz edilmedikçe borcunu ödeyemeyecek.

Peki bu bono kaybolduysa o zaman kanun koyucu diyor ki Ticaret Kanununda, kişi mahkemeye müracaat edecek. Kaybolan kıymetli evrak ancak mahkeme kararıyla iptal edilebilir diyor.

5-) Borçlu Ödemenin Senede Yazılmasını Talep Edebilir

Senedin iptalinden söz ettik. Bir de neyi söyleyeceğiz? Kısmi ödemenin senede yazılmasını söyledik. Bakınız Borçlar Kanunu m. 103’ün 2. fıkrasında yazıyor:

“Borcun tamamı ödenmemiş veya borç senedi alacaklıya başkaca haklar da vermekte ise borçlu, ancak makbuz verilmesini ve ödemenin borç senedine işlenmesini isteyebilir.”

Borcun bir kısmı ödendiyse senedin tamamının iadesi mümkün değildir. Ancak, kısmi ödeme senedin üzerine yazılabilir. Alacaklı diyecek ki “100.000 lira alacağım vardı. 40.000 lirasını tahsil ettim.” İmza ve belki de tarih, değil mi, senedin üzerine bunu yazacak.

Peki kısmi ödeme değil de tam bir ödeme var ama o senet alacaklıya başka haklar da sağlıyorsa o zaman alacaklı yine senedi iade etmek zorunda değil. Başka alacak kalemleri vardır mesela aynı senedin üzerinde. İşte “1.000 lira ödeyeceğim kira bedeli için, bir de bir tane

televizyonun mülkiyetini nakledeceğim. Ya da bir bilgisayarın mülkiyetini nakledeceğim.” gibi borç kalemleri de olabilir aynı senedin üzerinde.

Siz 1.000 liralık kira bedelini ödeme borcunuzu ifa ettiniz ama senedin iadesini isteyemezsiniz. Çünkü o senet alacaklıya örneğin bir televizyonun mülkiyetinin kendisine nakli hususunda örneğin bir bilgisayarın mülkiyetinin kendine nakli hususunda alacak hakları veriyor. Dolayısıyla alacaklı, o senedi size iade etmek zorunda kalmamalı. O halde böyle bir durumda da ne yapacağız? Kısmi ödemenin senede yazılması ihtimalinde olduğu gibi ödemenin senede yazılmasını sağlayacağız diyoruz.

Ya da örneğin senette kira bedelini ödeme borcunuzun yanı sıra taşınmazı, kira sözleşmesinin örneğin süresi sona ermeden belirli bir tarihte tahliye edeceğinize dair taahhüdünüz yazılı olabilir. Siz kira bedelini ödemeniz dahi kiraya verenden senedin size iadesini talep edemezsiniz. Etseniz de zaten herhalde size o senedi iade etmez değil mi? Çünkü senette sizin taşınmazı tahliye taahhüdünüz de yer alıyor. Siz bu yazılı tahliye taahhüdünüze uymazsanız kiraya veren elindeki o senede dayanarak aleyhinize hukuki yollara müracaat edebilecek.

www.ilhanhelvacidersleri.com

***